

Tot slot

Door roel in 't veld

Dit is mijn laatste column in dit tijdschrift. Gewijd aan een aantal belangrijke misverstanden in het huidige hoger onderwijs.

1. Het is een gemeenplaats: kwaliteit van onderwijs vereist passende toetsing. Maar is het waar? De meest hoogwaardige opleiding waaraan ik doceer kent geen afzonderlijke toetsing. Het voortdurende gesprek binnen de opleiding staat garant voor voldoende informatie over voortgang. Tentamens en examens meten volgens veel docenten het niveau van de student. Daarbij vergeten ze, dat het niveau van de student toch vooral het resultaat is van hun onderwijs. Dus eigenlijk meet het tentamen in de eerste plaats de kwaliteit van het verstrekte onderwijs.

2. Mijn held Robert Pirsig merkte het al snedig op: de universiteit is "a state of mind". Dat wil zeggen niet gebonden aan gebouw of instelling of een andere formaliteit. En zelfs waarborgt de naamstelling universiteit of hogeschool niet, dat zich daarbinnen iets bevindt, dat voldoet aan Pirsigs kenschets. Recente waarnemingen van het formele hoger onderwijs leveren een gemengd beeld op: enerzijds vreugde over de herontdekking van de levendige ontmoeting als kern van de noodzakelijke spontane communicatie, anderzijds droefenis over de mate, waarin het huidige bezig zijn mede is beheerst door angst voor formele controlerende arrangementen als accreditatie, inspectie en vermoede fraude. Met voortdurende conflicten tussen aandacht voor formele correctheid enerzijds en concentratie op het individueel bijzondere en tere anderzijds als gevolg. Selectie veroorzaakt vijandigheid, zei Michel Crozier al. Als selectie en toetsing de dominante karakteristiek van een onderwijsinstelling worden, verdwijnt geleidelijk wenselijke en zelfs noodzakelijke state of mind.

3. Het is aantoonbaar onjuist, dat angst en onzekerheid creativiteit bevorderen. Het zonder veel overweging tot stand gekomen huidige patroon in het hoger onderwijs van veel langdurig tijdelijke aanstellingen voor jong talent – soms wel vijftien jaar lang- , met de noodzaak om voor eigen geld te zorgen door het veelvuldig indienen van projecten met relatief kleine kansen op succes zorgt nu precies voor die angst en onzekerheid. Wie creativiteit als noodzakelijke voorwaarde voor innovatie ter hart gaat, zal dus nooit zo'n situatie gedogen. De conclusie uit het voorafgaande is voor de lezer.

4. De in de jaren zeventig geïnstalleerde en in de jaren tachtig gerijpte democratisering van de universitaire besluitvorming is tot mijn spijt in de jaren negentig teruggedraaid. Met veel eenzame bazen, die geen enkel gezag genieten, in kamers met dichte deuren tot gevolg. De ironie van het lot wil, dat veel toekomstgerichte vaardigheden die vanuit de arbeidsmarkt nu als eisen aan afgestudeerden worden gesteld, bij uitstek zijn te vormen en te trainen door als student deel te nemen aan besluitvorming en mee te besturen. Wat een gemiste kansen!

5. In een reflexieve samenleving als de huidige is een ieder voortdurend aan het leren. Dat is geen monopolie meer van het formele onderwijs. Recent is ook flink geknaagd aan het monopolie van de wetenschap op waarheid, dat wil zeggen op valide waarheidsclaims, geformuleerd op zo'n manier, dat ze zich lenen voor weerlegging. Die strijd is niet gewonnen of beslecht. Het zal een grote inspanning vergen om de wijsheid en bescheidenheid van Popper te herformuleren, zodat het discursieve karakter versterkt raakt zonder alle onderscheidingen verloren te laten gaan. Met toevoeging van concepten als meervoudigheid en citizens science. Het is makkelijk schelden op wappies, maar veel moeilijker ze te overtuigen. Arrogantie en minachting helpen daarbij niet. Toch is juist dat laatste noodzakelijk voor een menswaardige samenleving.